

Majandus- ja
Kommunikatsiooniministeerium
Suur-Ameerika 1
10122 TALLINN

Teie 19.02.2024 nr 9-1/474-1

Meie 20.02.2024 nr 2.1-1/18-1

ITL-i arvamus andmete ja tehisintellekti valge raamatu kohta

Täname MKM-i Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liidu (ITL) kaasamise eest andmete ja tehisintellekti valge raamatu 2024-2030 koostamisse. Tegemist on väga olulise valdkonnaga, mistõttu tunnustame MKM-i selle eest, et kokku on saanud terviklik, detailne ja hästi peamisi valdkonna arengusuundi välja toov dokument. Ühtlasi ka selle eest, et koos valge raamatuga esitati tagasisidestamiseks nii andmete kui ka tehisintellekti valdkonna tegevuskavad, mis sisaldavad konkreetsete tegevuste ülevaadet koos tähtaegade, vastutajate ning eelarvega. Sellise konkreetse plaani olemasolu on väga positiivne.

I ITL-i sisulised ettepanekud valge raamatu ja tegevuskavade täiendamiseks

1. Teeme ettepaneku valget raamatut süsteemselt täiendada kahe kogu visioondokumendi horisontaalselt läbiva teema lõikes, mis on juba küll osaliselt dokumendis esindatud, ent meie hinnangul puudulikult:

1.1. Põhimõistete korrastamine nii, et neil oleksid konkreetset argumenteeritult, põhiõiguslikule analüüsile toetuvalt ja võimalusel teaduspõhiselt sisustatud definitsioonid. Soovitame digiühiskonna visioondokumentide põhimõisted sisustada kõrgema taseme dokumendis, nt Digiühiskonna arengukavas, kuhu käesolevas ja teistes analoogsetes strateegiadokumentides vajadusel viidata saaks. Samuti on oluline jälgida mõistete ja definitsioonide kasutamise ühtsust erinevate strateegiate ja dokumentide lõikes (sh teistes Digiühiskonna arengukavaga seotud valgetes raamatutes).

1.1.1. Peamiselt puudutab terminoloogiline segadus inimese autonoomia ja agentsuse teemasid, "inimkesksuse" katusmõistet (aga ka selle all või sellega koos esinevaid suuremaid kontseptsioone nagu nt "personaalne riik").

Inimkesksuse mõiste on riiklikes visioondokumentides seni selgelt sisustamata, mistõttu iga dokument peegeldab eelkõige konkreetse kirjutaja piiratud arusaama, mitte ühiskondlikult kokkulepitud nägemust inimese ja kodaniku rollist e-riigis. Ka Justiitsministeerium on oma tagasisides personaalse riigi valgele raamatule viidanud esitatud visioonide põhiõigusliku raamistiku puudumisele. Käesolevas andmete ja tehisintellekti valges raamatus on inimese rolli käsitlevad aspektid küll paljudes kohtades esindatud, ent tänu tervikliku "inimkesksuse" kontseptsiooni puudumisele on tulemus lünklik nii vormilises kui sisulises mõttes.

1.2. Privaatsuskaitse tehnoloogiate süsteemne rakendamine privaatsuseesmärkide (seostamatus (*unlinkability*), läbipaistvus (*transparency*) ja sekkutavus (*intervenability*)) tagamiseks e-riigi protsessides. Selles soovitame lähtuda MKM-i tellimusel 2023. a koostatud "[Privaatsuskaitse tehnoloogiate kontseptsioonist](#)" ja "[Privaatsuskaitse tehnoloogiate Eestis rakendamise teekaardist](#)".

2. ITL toetab igati valges raamatus kirjeldatud soovi tugevdada nii avaliku kui ka erasektori andmete ja TI-kompetentsi. Samuti seda mida mitmes punktis on mainitud, et rohkem teenuseid võiks olla erasektori osutada. Muuhulgas on ära mainitud andmemajanduse kasvu toetamine, kompetentside arendamine ning kvaliteedijuhtimine ja standardid; punkti 6.1 all kirjutakse andmepõhisest riigikorraldusest ja majandusest, andme- ja TI tugiüksustest ning andmeturukontseptsioonist, lisaks on andmete tegevuskavas mainitud ka kompetentsikeskuseid. Soovime rõhutada eelnimetatud tegevusvaldkonnade kontekstis, et riik võiks lisaks üldisele erasektori aktiivsele kaasamisele parima praktika nimel ka vastavad erasektori (konsultatsiooni)teenused sisse osta. ITL-i hinnangul kasvaks riigi andmete ja TI-kompetents just siis, kui valge raamatu elluviimisel jagatakse vastavad ülesanded era- ja avaliku sektori vahel. Soovitame lisada valgesse raamatusse tegevusmudeli välja töötamise, mida saaks kõik asutused (sh riigi IT-majad) rakendada, et teha tihedamat TA koostööd erasektoriga andmete ja TI valdkonna arendamisel.

Toome välja, et tehisintellekti kasutamiseks avalikus sektoris on vaja tähelepanu pöörata ka eelduste loomisele, mis tehisintellekti kasutamist võimaldavad. Näiteks on meie hinnangul vajalik analüüsida baasinfrastruktuuri ümberkujundamise vajadust.

3. Valgest raamatust nähtub selgelt, et eesmärk on andmeid ja TI-id rohkem kasutada. Samas on need vahendid millegi saavutamiseks. Soovitame täiendada valget raamatut mõõdikutega, mis näitavad, millist kasu nende kasutamisest asutused, ettevõtted ja ühiskond saavad.

4. Teeme ettepaneku tuua valgesse raamatusse ühe täiendava eesmärgi ja tegevusena ka EL-i andmemääruse rakendamise. EL-i tehisintellekti määrus on kajastatud, aga andmemäärus on mainitud vaid tausta kirjelduses lk 10. Samas on tegemist väga olulise õigusaktiga, mis reguleerib varem reguleerimata valdkonda ning mille rakendamine saab olema suur töö. Seega ka selle puhul on väga oluline koordineerimine ja juhendamine riigi poolt. Sellega seoses mainime, et väga toetame andmete tegevuskava punkti „Andmete valdkonna õigusaktide selguse, lihtsuse, mõistlikkuse ja rakendatavuse hindamine ja muudatusvajaduste kaardistus.“

5. Teeme ettepaneku vaadata veelkord üle sätestatud mõõdikud. Näiteks valge raamatu osas 6 alamvaldkondade arengusuundade tulemuste kirjeldamisel on läbivalt (mõningate eranditega) selged mõõdikud puudu või siis toodud mõõdikud ei ole vastavuses loetelus toodud tegevustega.

II ITL-i ettepanekud dokumentide vormistuse ja struktuuri osas:

1. Soovitame üle vaadata valges raamatus tegevuste loetelud. Näiteks on osas 6 toodud liiga palju tegevusi – meie hinnangul peaks valge raamatu dokumendis olema välja toodud kõige olulisemad ja olulisema mõjuga tegevused, ülejäänud tegevused võiksid olla ainult tegevuskavades.
2. Teeme ettepaneku kaaluda valge raamatu põhiosa lühemaks tegemist, sest hetkel on see väga pikk dokument. Näiteks ka võrreldes teiste digiühiskonna arengukava alamdokumentidena planeeritavate valgete raamatutega. Ehk oleks võimalik esitada peatükk 3 (sissejuhatus) ja peatükk 4 (valdkonna hetkeseis ja rahvusvahelised trendid) lühemalt või viia need või osa neist valge raamatu lisaks. Hetkel on nii, et alles 25. leheküljel näeme valdkonna visiooni ja missiooni ning jõutakse eesmärkide juurde, kuid need huvitavad valge raamatu lugejat kõige rohkem.
3. Teeme ettepaneku peatükis 5 toodud (alam)eesmärgid selgemalt tähistada. Samuti tuleks iga alamvaldkonna juures eesmärk selgelt tähistada (lk 26-30). Hetkel on need lihtsalt boldis. Lisaks jääb veidi arusaamatuks viienda peatüki pealkirjas kasutatav sõna „arenguprogramm“ – kas see on mõeldud tähistama kõiki eesmärke ja tegevusi, mida perioodil ette võtta plaanitakse?
4. Joonisel 3 lk 25 ei ole arusaadavad märksõnad, mis on iga alamvaldkonna alla pandud. Mõistame, et need on avatud alamvaldkondade arengusuundadena alates lk 31, aga joonisel ilma selgituseta tekitavad need pigem segadust.

Lisame, et ITL-i liikmed lisasid ka oma konkreetsemaid kommentaare otse MKM-i poolt arvamuse avaldamiseks saadetud valge raamatu dokumentidesse.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Doris Pöld
Tegevjuht

Kadri Pungas, kadri.pungas@itl.ee